

Akademik Vladimir Paar

U raspravama o hrvatskom nacionalnom kurikulumu čini se da su osnovni problemi nepotpune informacije i subjektivni odnos prema informacijama o nacionalnom kurikulumu u drugim zemljama, poglavito srednjoeuropskim. U tom smislu želio bih prodonijeti ovoj raspravi.

Ključan aspekt svakog kurikula (na hrvatskom jeziku nastavnog uputnika ili naukovne osnove) jest učitelj praktičar. (Pod nazivom učitelj podrazumijevaju se i učitelji razredne nastave i nastavnici i profesori). To je sada u svijetu posebno potencirala opsežna studija koju je na zahtjev Kongresa SAD lani donijela Nacionalna akademija znanosti SAD, a koju je prihvatila administracija predsjednika Obame. U toj studiji reafirmira se središnje značenje kompetentnosti, predanosti i kreativnosti učitelja za kvalitetu nastave i za uspjeh bilo kakve reforme školstva. Studija polazi od rezultata opsežnih istraživanja: najvažniji čimbenik kvalitetne nastave je učitelj i njegova stručna osposobljenost i kreativnost, što je mnogo važnije i od kurikula (izvršni učitelji postižu izvrsne rezultate čak i neovisno o kurikulumu) i od opremljenosti škole i od drugih okolnosti. Zato se u toj studiji ističu sljedeće prioritete mjere: poboljšanje materijalnog i društvenog položaja učitelja, povećanje interesa najtalentiranijih mladih ljudi da se odluče za nastavničke studije (prije svega stimuliranjem izdašnim stipendijama), učinkovito stručno osposobljavanje učitelja usmjereno i na konkretno usavršavanje u uvođenju i primjeni novih kreativnih metoda poučavanja i na dublje sagledavanje znanstvenih osnova predmeta koji predaju, osposobljavanje velikog broja učitelja-instruktora, prisustvovanje ljetnim istraživačkim institutima (aktivno uvođenje u znanstveni rad) itd. Dakle, prvi i najvažniji element reforme školstva je usmjerenost na poboljšanje statusa i stručnog usavršavanja nastavnika. Time je zadan još jedan udarac nekad prisutnoj iluziji da se samo papirnatim reformama kurikula (programa) može postići uspješna reforma obrazovanja. O tome i mi moramo voditi računa.

Što se tiče hrvatskog nacionalnog kurikula on je bio eksplicitno zacrtan u dokumentu MZOS-a iz 2005. godine, objavljenom u publikaciji Vodič kroz HNOS. Nacionalni kurikulum je u tom dokumentu uveden kao detaljna razrada načela HNOS-a. A ta načela uključuju aktiviranje učitelja kao ključnog sukreatora sustava i uvođenje kreativnih nastavnih metoda (istraživačka nastava, interdisciplinarna nastava s

međupredmetnim korelacijama, timski rad učenika i učitelja itd.) uz integraciju odgoja i socijalizacije u cjelokupnu djelatnost škole. Pritom se je polazilo s jedne strane od hrvatske obrazovne tradicije i nekih primjera dobre prakse u našim školama, a s druge strane od svjetskih trendova. Prva verzija nacionalnog kurikula temeljenog na HNOS-u izrađena je 2006. i stavljena je na web MZOS-a. Sada treba dalje nastaviti rad na nacionalnom kurikulu kao dinamičkom konceptu koji stalno treba razvijati i usavršavati.

No evo nekoliko zabluda i klopki koje su se dosad pojavile i mogu imati velike štetne posljedice za budućnost hrvatskog školstva i za razvoj Hrvatske.

Prvo, to je osjetljiv odnos disciplinarnih i interdisciplinarnih («kroskurikularnih») znanja. Dok moderni kurikulum afirmira središnju ulogu temeljnih znanja kao glavnog pokretača razvoja i osnove cjeloživotnog obrazovanja, u prijedlogu NOK-a za neke predmete (primjerice fiziku, kemiju i biologiju) ona se marginalizira. Ustvari, stjecanje solidnih temeljnih znanja preduvjet je za uspješno uključivanje egzemplarnih primjera međupredmetnih korelacija. Međutim, i ovdje se javlja jedna zabluda, a to je tendencija da se međupredmetne korelacije ograniče na znanstvena područja. Nekad je bilo tako, ali danas u 21. stoljeću situacija je promijenjena: interdisciplinarnе korelacije sve više se ne mogu zatvoriti isključivo samo u jedno područje, na primjer samo u matematičko-prirodoslovno ili samo u društveno-humanističko područje. Primjerice, fizika je interdisciplinarno povezana i s kemijom i biologijom i medicinom i tehnikom i ekonomijom i lingvistikom i poviješću i likovnim i muzičkim odgojem i vjeronaukom.

Moguća opasnost zanemarivanja temeljnih znanja prisutna je u prijedlogu NOK-a, što se može vidjeti, na primjer, usporedbom s modernom koncipiranim srednjoeuropskim kurikulumima iz Austrije i Slovenije. Primjerice, iz te se usporedbe vidi da je opseg temeljnih znanja fizike u modernom srednjoeuropskom kurikulumu veći nego što je dosad bio u hrvatskom nastavnom programu, a iz NOK-a se vidi tendencija znatnog smanjenja. Moguća opasnost zatvaranja interdisciplinarnosti u izolirana područja umjesto suvremenih holističkih korelacija svih predmeta također se vidi u prijedlogu NOK-a.

Jedno mora biti jasno: jedino kvalitetno i solidno temeljno znanje unutar svake pojedine discipline, tj. unutar svakog predmeta, može biti osnova za ulaženje u interdisciplinarnе (međupredmetne) korelacije. Pokušaj smanjenja satnice i kvalitete temeljnih znanja, a koji nažalost jest prisutan u NOK-u imao bi dramatične posljedice na razvoj obrazovanja i budućnost Hrvatske. Toga bismo svi trebali biti svjesni. Definiranje

učeničkih kompetencija ispod razine učeničkih kompetencija u srednjoeuropskom okružju vodilo bi Hrvatsku u podređeni položaj u globalnom svijetu. Što se tiče kompetencija i sadržaja i metoda poučavanja ne smije se ići ispod razine srednjoeuropskih zemalja.

Pri uvođenju svakog novog kurikula treba u prvom redu uzeti u obzir glavni cilj: poboljšanje kvalitete obrazovanja uz što manje organizacijskih promjena. Organizacijske promjene predviđene NOK-om, kao primjerice promjene ciklusa obrazovanja, promjene strukture nastavnog kadra (npr. uvođenje učitelja razredne nastave umjesto sadašnjih nastavnika i profesora u predmetnoj nastavi), uvođenje dodatnih predmeta a bez definiranja kojim će se postojećim predmetima smanjiti satnica, smanjivanje potrebne stručne razine pri izvođenju predmetne nastave itd. imale bi krupne negativne posljedice na kvalitetu nastave.

Zabrinjavajuće je da i u trećoj godini od formiranja Vijeća za nacionalni kurikulum još uvijek nije napravljen novi nacionalni kurikulum. Štoviše, da Vijeće čak još nije imenovalo niti članove stručnih povjerenstava za izradbu predmetnih kurikula. Zato bi Vijeće trebalo hitno formirati predmetna povjerenstva sastavljena od kompetentnih i iskusnih praktičara sa škola i znanstvenika sa sveučilišta, instituta i HAZU, koji će odmah početi izradom predmetnih nacionalnih kurikula, uz intenzivnu suradnju i koordinaciju između predmetnih povjerenstava. Taj rad treba teći po načelu predmetnih kurikula, a u koje se kao integralni dio ugrađuje interdisciplinarnost. Tko ne vjeruje da je to moderni pristup, neka pogleda najnovije kurikule Austrije, Slovenije, Engleske, ...

Integralno s novim kurikulumom treba rješavati najvažnije pitanje njegove primjene: stručno osposobljavanje novih učitelja za konkretna nova znanja i nove metode poučavanja. U tome sklopu posebno je važno osposobiti oko tisuću učitelja-instruktora (vrhunskih iskusnih učitelja iz prakse koji će dio radnog vremena, uz posebnu nagradu, provoditi djelujući u svojoj i susjednim školama konkretnim savjetima i pomoći svojim manje iskusnim kolegama, a posebice konkretnim primjerima dobre prakse). Isto tako potrebno je osposobiti ogledne škole, jednu ili više njih u svakoj županiji. Za te zahtjevne kadrovske predradnje potrebno je stanovito vrijeme i prije ostvarenja tih nužnih kadrovskih preduvjeta ne bi trebalo početi uvođenjem novog kurikulumu. U tom smislu bilo bi razumno predvidjeti dvije do tri godine pripremnog razdoblja prije uvođenja novog nacionalnog kurikula u školsku praksu.

Jedno treba biti jasno: sva temeljna pitanja u vezi izrade konkretnog kurikula su riješena u srednjoj Europi i mi ne smijemo ići ispod te razine niti odugovlačiti vraćanjem rasprave na početak. Treba pogledati kako izgleda konkretan predmetni kurikulum, i učiti na konkretnom primjeru, te u mjeri u kojoj je potrebno prilagoditi našim konkretnim okolnostima, posebice u povijesti i hrvatskom jeziku.

Kao primjer srednjoeuropskog predmetnog kurikula mogao bi poslužiti novi slovenski nacionalni kurikulum za biologiju u općoj gimnaziji (2008/2009). Taj kurikulum (učni načrt) sadrži tri dijela: obvezni predmet (210 sati), izborne sklopove (od po 35 sati) i dodatni sklop za biologiju na maturi (140 sati). Predmetno povjerenstvo za izradu nacionalnog kurikula iz biologije ima 9 članova, a u autorskom i suradničkom timu je sudjelovalo 16 članova i angažirana su dva recenzenta i urednik. Dokument ima 71 stranicu. Materijal je raspoređen u sedam poglavlja: opis predmeta, opći cilj i kompetencije, sadržaji i ciljevi, očekivana postignuća, međupredmetne veze, didaktičke preporuke i vrednovanje postignuća. Iz potanke razrade sadržaja i ciljeva obveznog programa vidljivo je da se daleko najveći dio odnosi na temeljna znanja iz biologije: život na Zemlji, građa i djelovanje stanice, geni i nasljeđivanje, evolucija, građa i djelovanje organizama, ekologija, istraživanje i pokusi. Izborni programi uključuju sklopove: biotehnologija i mikrobiologija, biološke osnove zdravog života, itd., a dodatni program za maturu uključuje biologiju stanice, fiziologiju čovjeka, ekologiju-biološku raznolikost-evoluciju i načine znanstvenog djelovanja.

Ukratko iznosim konkretan prijedlog: nacionalno vijeće za kurikulum treba bez puno besplodnih daljnjih rasprava formirati predmetna povjerenstva, ta povjerenstva trebaju proučiti razradene kurikule u prvom redu srednjoeuropskih zemalja (Austrije, Slovenije) kao i nekih drugih zemalja (primjerice Engleske), vidjeti što je zajedničko i opće prihvaćeno, poglavito u ciljevima i kompetencijama, i započeti izradu hrvatskog nacionalnog kurikulumu po predmetima, uz intenzivne konzultacije među predmetnim povjerenstvima u određivanju međupredmetnih korelacija. Temeljno načelo pritom mora biti da kompetencije hrvatskog učenika ne smiju biti ispod razine kompetencija učenika drugih srednjoeuropskih zemalja i da bude adekvatno zastupljen vlastiti nacionalni identitet i vrijednosti, na razini drugih srednjoeuropskih zemalja .